

Til Regjeringen v/

Digitalisering- og forvaltningsminister Karianne Oldernes Tung

postmottak@dfd.dep.no

Finansminister Jens Stoltenberg

postmottak@fin.dep.no

Forsknings- og høyere utdanningsminister Sigrun Aasland

postmottak@kd.dep.no

Forsvarsminister Tore O. Sandvik

Postmottak@fd.dep.no

Helse- og omsorgsminister Jan Christian Vestre

postmottak@hod.dep.no

Justis- og beredskapsminister Astri Aas-Hansen

postmottak@jd.dep.no

Klima- og miljøminister Andreas Bjelland Eriksen

postmottak@kld.dep.no

Kommunal- og distriktsminister Kjersti Stenseng

postmottak@kdd.dep.no

Hamar, 17.02.2025

Vår ref.: 504.136/TLJ/2025/13

Vannbransjens innspill til statsbudsjettet for 2026

Norsk Vann, den nasjonale interesseorganisasjonen for vannbransjen, vil med dette gi innspill til Statsbudsjettet for 2026.

Vann og avløp er kritisk infrastruktur, avgjørende for folkehelse, miljø og beredskap. Det er kommunenes ansvar å sikre innbyggerne trygge vann- og avløpstjenester, i fred og i krisesituasjoner. Samtidig står vann- og avløpssektoren overfor store utfordringer, som det er krevende å håndtere for kommunene alene: Skjerpede rensekraav, mer ekstremvær, og nye sikkerhetspolitiske trusler. Dette krever store investeringer og løpende vedlikehold. Mange kommuner har begrenset økonomisk kapasitet, og vi ser viktige investeringer bli utsatt fordi lokale politikere vil unngå å belaste innbyggerne med høyere gebyrer. For å sikre robuste, effektive og bærekraftige tjenester i hele landet er det derfor nødvendig med konkrete grep fra sentrale myndigheter.

Vann og avløp inngår i komplekse forsyningskjeder. Oppstrøms er sektoren avhengig av strøm, ekom og renskemikalier, nedstrøms har den avgjørende betydning for en rekke andre kritiske samfunnsfunksjoner. Dette berører flere departementers sektoransvar, derav adressatlisten.

Regjeringens dokument Nasjonale mål for vann og helse med tverrsektoriell gjennomføringsplan fra 2024 løfter frem viktige mål og ambisjoner for vann og avløp. Regjeringen henviser også til denne i sin nye totalberedskapsmelding. For at dette skal få effekt må ambisjonene følges opp med konkrete oppdrag og nødvendige bevilgninger over statsbudsjettet.

Nedenfor gis forslag til konkrete statlige grep som kan styrke kommunenes arbeid med en robust og bærekraftig vann- og avløpssektor. Disse er kort oppsummert:

1. Nasjonal koordinering av nødvann ved store hendelser
2. En nasjonal avløpssatsning med sentral koordinering og tydelig prioritering
3. Sterke insentiver for økt interkommunalt samarbeid
4. Sikre god styringsinformasjon på drikkevannsområdet
5. Øke miljøvernmyndighetenes kapasitet og kompetanse på avløpsområdet
6. Videreføre og utvide Program for teknologiutvikling i vannbransjen
7. Etablere forskningsprogram for kartlegging av sårbare vannforekomster
8. Tilskuddsordning til landets kommuner for å møte økte krav til avløpsrensing

Forslag til prioriteringer for vann og avløp i statsbudsjett 2026

1. Nasjonal koordinering av nødvann ved store hendelser

Helse- og omsorgsdepartementet må ta et overordnet ansvar for nødvannfordistribusjon ved større regionale og nasjonale hendelser. Dette bør omfatte depoter med nødvannutstyr og koordinering av ressurser og innsats. Samarbeid med Sverige og evt andre europeiske land bør inngå i planene (ref tiltak H4-6 og H5-2 i tverrsektoriell gjennomføringsplan).

En robust vannforsyning er sentralt i NATOs krav til medlemslandenes sivile infrastruktur, som skal ivareta både sivilbefolkningen og militære styrker. Dette omfatter ikke minst nødvann, vann med drikkevannskvalitet som distribueres utenom ledningsnettet, på flasker og tanker. Kommunene vil i hovedsak kunne distribuere nødvann til egne abonnenter i en avgrenset og akutt krisesituasjon. Ved langvarig tørke eller når mange rammes samtidig, som i en storby, vil man være avhengig av utstyr og bistand fra andre regioner eller et nasjonalt beredskapslager. Slike situasjoner vil måtte håndteres gjennom nasjonal koordinering og eventuelt samarbeid med naboland, som på andre beredskapsområder.

2. En nasjonal avløpssatsning med sentral koordinering og tydelig prioritering

Sentrale myndigheter må ta et overordnet ansvar for koordinering og prioritering ved utbygging av nye anlegg og oppgradering av gamle for å bidra til hensiktsmessig ressursbruk og unngå markedssvikt (ref tiltak H1-1 i tverrsektoriell gjennomføringsplan).

Den alvorlige situasjonen i Oslofjorden har medført strengere utslippskrav i en rekke kommuner. Flere kommuner fått pålegg om tilkoplingsstopp både for boliger og næringsliv inntil nye renseløsninger er på plass. I tillegg vil EUs reviderte avløpsdirektiv i årene fremover medføre strengere krav og store investeringer over hele landet. Mange kommuner med begrenset innbyggertall vil også ha problemer med å håndtere de store investeringene alene. For å redusere prispress og sikre en kostnadseffektiv og bærekraftig utbygging i et nasjonalt perspektiv, vil det ha stor betydning om nasjonale myndigheter kan ta en koordinerende rolle med overordnede prinsipper for prioritering av innsatsen.

3. Sterke insentiver for økt interkommunalt samarbeid

Kommunal- og distriktsdepartementet må stimulere kommunene til samarbeid for å sikre bærekraftige og kostnadseffektive løsninger og tilgang på nok arbeidskraft (ref tiltak H2-1, H5-3 og H5-4 i tverrsektoriell gjennomføringsplan).

Flere studier peker på viktigheten av interkommunalt samarbeid for å sikre effektiv tjenesteproduksjon, attraktive kompetansemiljøer og stordriftsfordeler. Også KS sitt landsstyre har i en uttalelse fra mai 2022 påpekt at «forsterket interkommunalt samarbeid kan være et virkemiddel for å sikre effektive og fremtidsrettede løsninger». For mange kommuner krever det ressurser og påtrykk for i det hele tatt å få utredet muligheten.

4. Sikre god styringsinformasjon på drikkevannsområdet

Helse- og omsorgsdepartementet må sette av midler for å etablere et nytt, funksjonelt og brukervennlig innrapporteringssystem for kommunene og vannverkseierne. En heldigitalisert løsning for innrapportering av data til nasjonal vannstatistikk må prioriteres, herunder de statlige innrapporteringssystemene Mattilsynets skjematjenester (MATS), Miljødirektoratet og KOSTRA (SSB)(ref tiltak H1-2 i tverrsektoriell gjennomføringsplan).

Riksrevisjonen er i sin rapport «Myndighetenes arbeid med trygt drikkevann» (Dokument 3:8 2022-2023) kritisk til situasjonen: «Undersøkelsen viser at Mattilsynets rapporteringsordning for vannverkene ikke gir god nok styringsinformasjon om status for drikkevannssystemene i Norge. Helsemyndighetene har i lengre tid vært kjent med at rapporteringsordningen er mangelfull uten at dette har blitt fulgt opp.»

5. Øke miljøvernmyndighetenes kapasitet og kompetanse på avløpsområdet

Klima- og miljødepartementet og Digitaliserings- og forvaltningsdepartementet må øke kapasitet og kompetanse på avløpsområdet hos Miljødirektoratet og statsforvalterne for å styrke arbeidet med veiledning, saksbehandling og tilsyn (ref tverrsektoriell gjennomføringsplanens tiltak H4-1).

Norsk Vanns medlemmer (i hovedsak kommunene) melder om lang saksbehandlingstid for utslippstillatelser, treg regelverksavklaring, og tilsynelatende mangelfull kunnskap om hjemmelskrav ved utformingen av utslippstillatelser. Dette kan ses som uttrykk for at kapasiteten allerede er presset. I tillegg vil det fremover kreves betydelige ressurser i arbeidet med å innføre bestemmelsene fra EUs reviderte avløpsdirektiv i norsk lovverk, inkludert nødvendige utredninger og tilpasninger.

6. Videreføre og utvide «Program for teknologiutvikling i vannbransjen»

Helse- og omsorgsdepartementet og Klima- og miljødepartementet må videreføre Program for teknologiutvikling i vannbransjen og i tillegg utvide dette til å omfatte avløpsområdet. Det anbefales at bevilgningene til programmet dobles i statsbudsjettet for 2026 (ref tiltak H3-1 i tverrsektoriell gjennomføringsplan).

Målet med programmet er at mer kostnadseffektive og bærekraftige løsninger skal tas i bruk. Programmet gjør det mulig for kommunen som vannverkseier og eier av infrastruktur å søke om støtte til å utvikle eller teste ut ny teknologi i samarbeid med leverandørindustrien. Dette er et effektivt og velfungerende lavterskeltilbud som gir insentiv for teknologiutvikling.

7. Etablere forskningsprogram for kartlegging av sårbare vannforekomster

Klima- og miljødepartementet må bevilge midler til en utlysning i Forskningsrådet til et program «Forskning for Miljødirektoratet» som spesifikt adresserer kartlegging av sårbare områder for utslipp av nitrogen og mikroforurensninger.

Som følge av EUs reviderte avløpsdirektiv er det behov for å kartlegge hvilke områder som vil være definert som sårbare for utslipp av nitrogen og mikroforurensninger. Områder som i dag er definert som mindre sårbare, da naturlige prosesser i havet sørger for tilstrekkelig rensing av avløpsvann fra enklere behandlingsanlegg, vil kunne få krav som strengere rensing. Forskningsrådet har i dag programmet «Forskning for Mattilsynet» der formålet er å skaffe mer kunnskap om forekomsten av PFAS i vegetabler og animalske produkter. Dette er en målrettet utlysning og kan brukes som mal for tilsvarende utlysninger.

8. Tilskuddsordning til landets kommuner for å møte økte krav til avløpsrensing.

Klima- og miljødepartementet må utvide dagens tilskuddsordning for Oslofjorden til å omfatte hele landet, og øke bevilgningene (ref tiltak H2-2 i tverrsektoriell gjennomføringsplan).

I tråd med tidligere statsbudsjett, Norges forpliktelser ihht EØS-avtalen, og økte ambisjoner i Nasjonale mål for vann og helse bør dagens støtteordning videreføres og økes. Midlene er viktige og til god hjelp for kommunene for å nå målet om redusert nitrogentilførsel i Oslofjorden. Samtidig er det viktig å utvide denne tilskuddsordningen slik at alle landets kommuner som får nye renskrav som følge av EUs reviderte avløpsdirektiv også kan søke på støtte til prosjekter.

Vi ønsker regjeringen lykke til i arbeidet med å lage et godt statsbudsjett med en tydelig vannprofil, og står til disposisjon dersom ytterligere informasjon ønskes.

Med hilsen
Norsk Vann BA

Ragnhild Aalstad /s/
Direktør

Thomas Langeland Jørgensen /s/
Leder samfunnskontakt

Norsk Vann er den nasjonale interesseorganisasjonen for vannbransjen. Organisasjonen skal bidra til rent vann og en bærekraftig utvikling av bransjen gjennom å sikre gode rammebetingelser, kompetanseutvikling og samhandling. Norsk Vann eies av norske kommuner, kommunalt eide vann- og avløpselskaper, kommunenes driftsassistanser og noen samvirkevannverk. Norsk Vann representerer 324 kommuner med ca. 99 % av landets innbyggere. En rekke leverandører, rådgivere m.v. er tilknyttede medlemmer. Norsk Vann har en samarbeidsavtale med KS.